

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՏՐԱՆՍՄԻՍԻԱՅԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԴՅ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՐ

ԱՆահիտ ԱՆՏՈՆՅԱՆ

*ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետ,
մագիստրատուրա 2-րդ կուրս*

Ժառանգության տրանսմիսիա հասկացությունը նոր չէ և հայտնի է դեռևս հռոմեական իրավունքից: «Տրանսմիսիա» բառը ծագել է լատիներեն փոխանցում բառից¹: Ինչպես գիտենք, ժազանգատուի մահից հետո նրան պատկանող գույքը ըստ կտակի կամ էլ, եթե կտակ չկա, ըստ օրենքի անցնում է նրա ժառանգներին: Սակայն լինում են դեպքեր, երբ ժառանգը մահանում է ժառանգությունը բացելուց հետո՝ չհասցնելով ընդունել իրեն հասանելիք ժառանգությունը: Փաստորեն առաջանում է հարց, թե արդյոք տվյալ ժառանգի ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը մնո՞ւմ է անկատար, թե՞ դեռևս կարող է իրականացվել: Այս իրավիճակի կարգավորման համար առաջացել է տրանսմիսիայի ինստիտուտը, որի համաձայն՝ ժառանգության բացվելուց հետո մահացած և ժառանգությունը ընդունել չհասցրած ժառանգի ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը անցնում է նրա ժառանգներին: Այն ժառանգը, որի՝ ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը իր մահից հետո անցնում է այլ անձանց, անվանվում է **տրանսմիտենտ**, իսկ այն անձինք, որոնց փոխանցվում է ժառանգական գույքը, անվանվում են **տրանսմիսարներ**²:

ԴՅ քաղաքացիական օրենսգրքի³ 1229-րդ հոդվածը վերնագրված է «ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը փոխանցելը /տրանսմիսիա/» վերտառությամբ և սահմանում է. «1.Եթե ըստ կտակի կամ ըստ օրենքի ժառանգության իրավիրված ժառանգը մահանում է ժառանգության բացումից հետո, չհասցնելով այն ընդունել, ապա նրան հասանելիք ժառանգությունն ընդու-

նելու իրավունքն անցնում է նրա ժառանգներին: 2. Մահացած ժառանգի ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը նրա ժառանգները կարող են իրականացնել ընդհանուր հիմունքներով՝ սույն օրենսգրքի 1225-1228 հոդվածներին համապատասխան: 3. Որպես պարտադիր բաժին ժառանգության մասն ընդունելու ժառանգի իրավունքը չի անցնում նրա ժառանգներին»:

Այսպիսով, ժառանգության տրանսմիսիա է համարվում ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն այն ժառանգի ըստ կտակի կամ ըստ օրենքի ժառանգներին անցնելը, որին այդ իրավունքը պատկանել է, և որը մահացել է՝ չհասցնելով իրականացնել այդ իրավունքը: Ուրեմն՝ խոսքը վերաբերում է ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը ժառանգելուն⁴:

ԴՅ քաղաքացիական օրենսգրքի 1229-րդ հոդվածի բովանդակությունից երևում է, որ հոդվածը որոշակի պայմաններ է նախատեսել ժառանգության տրանսմիսիա կիրառելու համար, ընդ որում՝ դրանք պետք է գործեն միաժամանակ: Դրանք են՝

1.ժառանգը պետք է մահացած լինի ժառանգության բացումից հետո: Այստեղ կարևորվում է այն հարցի պատասխանը, թե երբ է ժառանգությունը բացվում: Քաղաքացիական օրենսգրքի / այսուհետ՝ օրենսգիրք/ 1187-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունը բացվում է քաղաքացու մահից հետո: Մինչև 1188-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգությունը բացվելու ժամանակը քաղաքացու մահվան օրն է, իսկ նրան մահացած ճանաչելու դեպքում՝ այդ մասին դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ մտնելու օրը, եթե այլ օր սահմանված չէ վճռում: Այսինքն՝ նշված հոդվածների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ժառանգը պետք է մահացած լինի ժառանգատուից հետո: Սակայն հնարա-

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

վոր են դեպքեր, երբ ժառանգատուն ու ժառանգը մահանում են նույն օրը, և հարց է առաջանում՝ տվյալ դեպքում ինչպե՞ս վարվել, թույլատրե՞լ տրանսմիսիայի կիառունը, թե՞ ոչ: Օրենսգրքի 1118-րդ հոդվածը սահմանում է.« Եթե նույն օրը մահացել են այն անձիք, ովքեր իրավունք ունեին ժառանգել մեկը մյուսից հետո, նրանք մահացած են ճանաչվում միաժամանակ: Ժառանգությունը բացվում է նրանցից յուրաքանչյուրից հետո և ժառանգման են հրավիրվում նրանցից յուրաքանչյուրի ժառանգները»: Այս դրույթը ավելի հեշտ կլինի բացատրել հետևյալ դեպքի օրինակով: 16.02.2009թ. ժամը 15.00-ին ավտովթարի հետևանքով մահանում է հայրը, իսկ որդուն անգիտակից վիճակում տեղափոխում են հիվանդանոց: Վերջինս ավտովթարից 2 ժամ անց, այդպես էլ ուշքի չգալով, մահանում է: Փաստորեն հայր ու որդի մահանում են միևնույն օրը: Մահացած որդու աղջիկը դիմում է նոտարին՝ պահանջելով իրեն տալ վկայագիր ոչ միայն հորից հետո մահացած ժառանգության նկատմամբ, այլև պապից՝ ժառանգման տրանսմիսիայի կարգով: Նոտարը, առաջնորդվելով 1188-րդ հոդվածով, բնականաբար չի կիրառի տրանսմիսիա, քանի որ որդին հորից հետո նրա ժառանգությունը չէր ընդունել այն պարզ պատճառով, որ ժառանգության բացման ժամանակը մահվան օրն է, այլ ոչ թե ժամը, և նրանք համարվում են միաժամանակ մահացած: Հետևաբար նրանցից յուրաքանչյուրից հետո կբացվի ժառանգություն, և ժառանգության կիրավիրվեն նրանցից յուրաքանչյուրի ժառանգները:

2. ժառանգը չի հասցրել ընդունել ժառանգությունը սահմանված ժամկետում: Ընդհանուր կանոնի համաձայն, որը սահմանված է օրենսգրքի 1227-րդ հոդվածում՝ ժառանգությունը կարող է ընդունվել ժառանգության բացման օրվանից վեց ամսվա ընթացքում: Ժառանգությունը կարող է ընդունվել օրենքով սահմանված եղանակներով՝ կամ նոտարին դիմում ներկայաց-

նելու, կամ փաստացի տիրապետման ու կառավարման միջոցով: Ամեն դեպքում պետք է հասկանալ, որ տրանսմիսիան իրականացվում է այն դեպքում, երբ ժառանգը մահանում է ժառանգության բացումից հետո և չի հասցնում ընդունել այն, քանի որ այն դեպքում, եթե ժառանգը մահանա ժառանգության բացվելուց հետո, բայց իր մահից առաջ օրենսդրությամբ թույլատրելի եղանակներից որևէ մեկով հասցնի ընդունել ժառանգությունը, ապա դա կներառվի իր սեփական ունեցվածքի մեջ, այլ ոչ թե կկիրառվի տրանսմիսիա, այսինքն՝ հենց մահացած ժառանգի ժառանգներն էլ կժառանգեն այն ընդհանուր հիմունքներով: Համապատասխան անձը, ով ցանկանում է, որ կիրառվի տրանսմիսիա, պետք է նոտարին բավարար ապացույցներ ներկայացնի այն մասին, որ համապատասխան գույքը մահացած ժառանգի կողմից ժամանակին չի ընդունվել: Այս իրավիճակը հատկապես սուր է, երբ ժառանգատուն ու տրանսմիտենտը համատեղ են բնակվում, քանի որ այս դեպքում պրակտիկայում համարվում է, որ մահացած ժառանգը ընդունել է ժառանգությունը՝ փաստացի տիրապետման միջոցով: Այս պարագայում տրանսմիսսարը պետք է ապացուցի, որ օրենքով նշված որևէ ձևով մահացած ժառանգը չի տիրապետել ժառանգությունը (օրինակ՝ չի հոգացել գույքը պահպանելու ծախսերը, անտարբերություն է ցուցաբերել):

Պետք է հաշվի առնել նաև այն, որ ժառանգության ընդունման իրավունքը փոխանցվում է տրանսմիտենտի ժառանգներին նախկինում ժառանգության իրավիրված ժառանգի մահից հետո, ուստի ժառանգության ընդունման ժամկետը վեցամսյա ժամկետից միշտ պակաս է լինում: Այս դեպքում, փաստորեն, տրանսմիսսարի կողմից իր իրավունքն իրականացնելու ժամկետը սահմանափակվում է, և կարող են լինել դեպքեր, երբ ժամկետը օբյեկտիվորեն չբավարարի ժառանգության ընդունման համար: Առաջանում է հարց, թե տրանսմիսսարը ինչ ժամկետում կարող է իրականացնել ժառանգությունն ընդունե-

լու իր իրավունքը: Քաղաքացիական օրենսգրքի 1229-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ մահացած ժառանգի ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը նրա ժառանգները կարող են իրականացնել ընդհանուր հիմունքներով սույն օրենսգրքի 1225-1228 հոդվածներին համապատասխան: Ժառանգությունն ընդունելու ժամկետները ներառված են 1227-րդ հոդվածում: Ուսումնասիրելով այդ հոդվածը՝ չենք կարողանում հստակ պատասխանել այն հարցին, թե տրանսմիսսարը ինչ ժամկետում կարող է իրականացնել ժառանգությունն ընդունելու իր իրավունքը: 1227-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է ժառանգությունն ընդունելու 6-ամսյա ժամկետ, իսկ եթե առաջնորդվենք այն տրամաբանությամբ, որ այս մասը տարածվում է նաև տրանսմիսսարի վրա, ապա տրանսմիսսարը մահացած ժառանգի մահից հետո ժառանգությունն ընդունելու համար կունենա ևս 6 ամիս ժամանակ, որը, մեր կարծիքով, այնքան էլ ճիշտ չէ, քանի որ ժառանգական ամբողջ զույքի համար ևս օրենքը սահմանում է 6 ամիս, և, փաստորեն, մյուս ժառանգները պետք է սպասեն ավելի երկար, որպեսզի ստանան ժառանգության վկայագիր: Չնայած սրան՝ ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ շատ նոտարներ տրանսմիսսարի դեպքում կիրառում են հենց այս դրույթը: Ռեշարթյուքյան է արժանի նաև 1229-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, ըստ որի՝ այն անձինք, որոնց համար ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն առաջանում է միայն այլ ժառանգի կողմից ժառանգությունը չընդունելու դեպքում, կարող են ժառանգությունն ընդունել նույն հոդվածի 1-ին կետում սահմանված 6-ամսյա ժամկետն ավարտվելու օրվանից երեք ամսվա ընթացքում: 1229-րդ հոդվածի այս մասը տարակերպ մեկնաբանությունների տեղիք է տալիս: Մեր կարծիքով, այստեղ խոսքը այն մասին է, երբ ժառանգը ճանաչվում է ժառանգությունը չընդունած: Դա տեղի է ունենում այն դեպքում, երբ անձը ոչ ընդունել, ոչ էլ հրաժարվել է ժառանգությունից օրենքով սահմանված եղանակներով և ժամկետում: Իսկ որպեսզի

ժառանգը համարվի ժառանգությունը չընդունած, պետք է անցնի ժառանգությունն ընդունելու համար սահմանված 6 ամիսը: 1227-րդ հոդվածի 3-րդ մասի տրամաբանությամբ՝ ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը առաջանում է այն դեպքում, երբ ավարտվում է 6 ամիսը, մյուս ժառանգը համարվում է ժառանգությունը չընդունած, ինքն էլ հնարավորություն է ստանում հաջորդող 3 ամսվա ընթացքում ընդունել ժառանգությունը: Տրանսմիսսարի դեպքում մահացած ժառանգը այս իմաստով չի համարվում ժառանգությունը չընդունած: Իհարկե, սա մեր կարծիքն է, իսկ շատ պրակտիկ իրավաբաններ «ժառանգությունը չընդունելը» մեկնաբանում են լայն իմաստով՝ ներառելով նաև այն դեպքը, երբ տրանսմիսսարը մահանում է չհասցնելով ընդունել ժառանգությունը, և գտնում են, որ տրանսմիսսարի նկատմամբ կիրառում են 1227-րդ հոդվածի 3-րդ մասը: Տրանսմիսսարի կողմից ժառանգությունն ընդունելու ժամկետի կապակցությամբ ուսումնասիրելով բազմաթիվ տեսաբանների և պրակտիկ աշխատողների կարծիքները՝ հանգում ենք այն եզրակացության, որ մեր օրենսդրության կարգավորումը թերի է, տարատեսակ մեկնաբանությունների տեղիք է տալիս, ուստի առաջարկում ենք փոփոխություն մտցնել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում՝ հետևելով ՌԴ օրինակին: Առաջարկում ենք 1229-րդ հոդվածում ավելացնել հետևյալ դրույթը. «Ժառանգության տրանսմիսսարի դեպքում մահացած ժառանգին հասանելիք ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն անձը կարող է իրականացնել 1227-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված վեցամսյա ժամկետի մնացած մասի, իսկ եթե այն երեք ամսից պակաս է, ապա երեք ամսվա ընթացքում»: Ի դեպ, անհրաժեշտ չէ դիմել դատարան այդ ժամանակը երկարացնելու պահանջով, քանի որ այն երկարացվում է օրենքի ուժով: Իսկ այդ երեքամսյա ժամկետի ընթացքում ժառանգությունը չընդունելու դեպքում դատարանը կարող է դա երկարացնել՝ հաշվի առնելով այն բաց թողնելու հարգելի պատճառները⁶:

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Ժառանգության տրանսմիսիայի կանոնները կիրառվում են ժառանգությունը բացվելուց հետո ինչպես ըստ կտակի, այնպես էլ ըստ օրենքի ժառանգների մահվան դեպքում: Տրանսմիսարներ նույնպես կարող են լինել ինչպես ըստ կտակի ժառանգները, այնպես էլ ըստ օրենքի: Այն դեպքում, երբ սկզբնական ժառանգը մահանում է՝ չհասցնելով ընդունել բացված ժառանգությունը, և ունենում է կտակ, տրանսմիսիան կիրառվում է ըստ կտակի ժառանգների նկատմամբ: Սակայն, եթե վերջինս չի կազմել կտակ, տրանսմիսիայի կարգով ժառանգման իրավունքը կանցնի նրա ըստ օրենքի ժառանգներին: Այն դեպքում, երբ կտակել է իր ունեցվածքի միայն մի մասը, ապա տրանսմիսարներ կարող են լինել ինչպես ըստ կտակի, այնպես էլ ըստ օրենքի ժառանգները:

Տրանսմիսիայի կարգով ժառանգելու իրավունքը մեկ միասնական իրավունք է: Այն դեպքում, երբ տրանսմիսարներ են ըստ օրենքի ժառանգները, ապա տրանսմիտենտին հասանելիք բաժինը նրանց միջև կբաշխվի հավասարապես: Իսկ այն դեպքում, երբ կա կտակ, ապա ըստ կտակի ժառանգներին հասանելիք բաժինները կորոշվեն կտակում տրանսմիտենտի արտահայտած կամքի համաձայն՝ ժառանգների բաժիններին համամասնորեն:

Այսպիսով, նշվեցին այն պայմանները, որոնց միաժամանակյա առկայության դեպքում կկիրառվի տրանսմիսիան: Սակայն պետք է ուսումնասիրել նաև մեր օրենսդրության դրույթները առանձին-առանձին հասկանալու համար, թե հատկապես ինչպիսի իրավիճակներում խնդիրներ կառաջանան այս ոլորտում, և արդյո՞ք մեր օրենսդրությունը կատարյալ է այդ խնդիրները լուծելու առումով:

Համեմատական վերլուծություն իրականացնելու համար հարկ ենք համարում անդրադառնալ նաև Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացիական օրենսգրքին⁶: ՌԴ քաղաքացիական օրենսդրության

1156-րդ հոդվածի բովանդակությունը տարբերվում է մեր օրենսգրքի 1229-րդ հոդվածից. ավելի հստակ է և թույլ է տալիս պատասխանելու մի շարք հարցերի, որոնք առաջանում են 1229-րդ հոդվածի թերությունների պատճառով: ՌԴ քաղաքացիական օրենսգրքի 1156-րդ հոդվածը այս ձևակերպումն ունի. «1. Եթե ժառանգը, որը ժառանգման է հրավիրվել ըստ կտակի կամ ըստ օրենքի, մահանում է ժառանգության բացվելուց հետո՝ չհասցնելով ընդունել այն սահմանված ժամկետում, իրեն հասանելիք ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն անցնում է իր ըստ օրենքի ժառանգներին, իսկ եթե ամբողջ ունեցվածքը կտակել է՝ նրա ըստ կտակի ժառանգներին: Տրանսմիսիայի կարգով ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը չի մտնում այն ժառանգության կազմի մեջ, որը բացվել է մահացած ժառանգի մահից հետո: 2. Սահացած ժառանգի ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը իր ժառանգների կողմից կարող է իրականացվել ընդհանուր հիմունքներով: Եթե ժառանգի մահից հետո ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը պակաս է երեք ամսից, ապա այն երկարացվում է մինչև երեք ամիս: Եթե ավարտվել է ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը, դատարանը կարող է այն ընդունված համարել մահացած ժառանգի ժառանգների կողմից, եթե հարգելի համարի ժամկետը բաց թողնելու պատճառները: 3. Ժառանգի իրավունքը՝ ընդունել ժառանգության մասը՝ որպես պարտադիր բաժին, չի փոխանցվում իր ժառանգներին»:

Ինչպես նկատում ենք, ՌԴ օրենսդրությամբ ավելի մանրամասն է կարգավորված տրանսմիսիայի ինստիտուտը: Օրինակ՝ կարևոր հարց է, թե ինչ է իրենից ներկայացնում տրանսմիսիայի միջոցով ժառանգություն ընդունելու իրավունքը, և արդյո՞ք այն մտնում է տրանսմիտենտի մահից հետո բացված ժառանգության՝ ժառանգական զանգվածի մեջ: Հայրենական զրակայնության և օրենսդրության մեջ այս հարցի պատասխանը չկա, սակայն, մեր կարծիքով, ՌԴ օրենսդրության նման ձևակերպումը ճիշտ է և թույլ է տալիս պատասխանել

մի շարք հարցերի ևս: Մասնավորապես՝

1. Ելնելով այն տրամաբանությունից, որ տրանսմիսիայի կարգով ժառանգելու իրավունքը ժառանգական զանգվածի մեջ չի մտնում՝ կարելի է հստակ նշել, որ անձը, որը ժառանգում է տրանսմիսիայի կարգով, ունի հետևյալ իրավունքները՝

ա. Ընդունել ժառանգությունը, որը չի հասցրել ընդունել տրանսմիտենտը:

բ. Ընդունել այն ժառանգությունը, որը բացվել է տրանսմիտենտի մահվան կապակցությամբ:

Տրանսմիտենտի մահից հետո բացված ժառանգության ընդունումը իրականացվում է անկախ այն ժառանգության ընդունումից, որի համար իրավիրվել է ինքը՝ տրանսմիտենտը: Առաջանում են տարբեր իրավահարաբերություններ. մի դեպքում՝ տրանսմիտենտի մահվան կապակցությամբ, մյուս դեպքում՝ սկզբնական ժառանգատուի մահվան կապակցությամբ: Անձի գործողությունները որպես տրանսմիսար տարբերվում է նրա գործողություններից որպես տրանսմիտենտի ժառանգ:

Այն դեպքում, երբ ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը փոխանցվում է տրանսմիսիայի կարգով, ժառանգության գործ բացվում է առաջին ժառանգատուից հետո, ժառանգության վկայագիր տրվում է առաջին ժառանգատուի մահվան օրվանից հաշված համապատասխան ժամկետի ավարտից հետո: Իսկ տրանսմիտենտի ունեցվածքը նույն անձը ընդունում է ընդհանուր հիմունքներով: Քանի որ տրանսմիսարը ունի վերը նշված երկու իրավունքները, ապա դրանք իրականացնելու համար վերջինս պետք է դիմի նոտարական գրասենյակ ոչ թե մեկ միասնական, այլ տարբեր դիմումներով՝ անկախ նրանից՝ ժառանգությունների բացման վայրերը նույն են, թե տարբեր: Տրանսմիտենտի ունեցվածքի ընդունումը չի նշանակում տրանսմիսիայի կիրառում առաջին ժառանգատուի նկատմամբ, և հակառակը՝

2. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1244-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժառանգները, ժառանգության իրավունքի վկայագիրը ստանալուց հետո, իրենց անցած գույքի

արժեքի սահմաններում հատուցում են 1242-րդ հոդվածով սահմանված ծախսերը: 1242-րդ հոդվածում հերթականությամբ նշված են ժառանգատուի հետ կապված ծախսերը, այդ թվում՝ պարտքերը: Մեր օրենքը չի պատասխանում այն հարցին, թե արդյոք տրանսմիսարները իրենց անցած գույքի շրջանակներում պատասխանատվություն կրում են տրանսմիտենտի՞ պարտավորություններով, թե՞ այն անձի պարտավորություններով, որից ժառանգել են տրանսմիսիայի կարգով: Այն դրույթը, որ տրանսմիսիայի կարգով ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը չի մտնում այն ժառանգության կազմի մեջ, որը բացվել է մահացած ժառանգի մահից հետո, կպատասխաներ նաև այս հարցին: Այդ դեպքում տրամաբանական կլիներ այն, որ ժառանգը, որը ժառանգությունն ստացել է տրանսմիսիայի կարգով, իրեն անցած ժառանգական գույքի սահմաններում պատասխանատու է ժառանգատուի պարտավորություններով, որին այդ գույքը պատկանում էր, և պատասխանատու չէ այդ գույքով տրանսմիտենտի պարտավորություններով: Սա, մեր կարծիքով, տրամաբանական լուծում է, և ճիշտ կլիներ, որ սահմանվեր նաև ՀՀ օրենսդրությամբ, քանի որ կարգավորված չլինելու դեպքում այս իրավիճակը կարելի է տարակերպ մեկնաբանել, որի պատճառով կարող է ծանր դրության մեջ հայտնվել տրանսմիսարը:

3. Տրանսմիսիայի առանձնահատկություններից է նաև այն, որ քանի որ տրանսմիսիայի կարգով ժառանգելու իրավունքը չի մտնում մահացած ժառանգի ժառանգական զանգվածի մեջ, ապա այն դեպքում, երբ մահանա այն անձը, որը ժառանգման է իրավիրվել տրանսմիսիայի կարգով, նրա այդ իրավունքը չի անցնի իր ժառանգներին:

Օրենսգրքի 1229-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ մահացած ժառանգի ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը նրա ժառանգները կարող են իրականացնել ընդհանուր հիմունքներով: Այսինքն՝ անձը կարող է տրանսմիսիայի կարգով իրեն հասանելիք ժառանգությունն ընդունել, չըն-

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

դուներև կամ էլ հրաժարվել այն ընդունելուց:

Անհրաժեշտ է անդրադառնալ նաև այն դեպքերին, երբ տրանսմիսիայի կիրառումը չի թույլատրավում: Մասնավորապես՝ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1229-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է, որ պարտադիր բաժնի ժառանգության մասն ընդունելու ժառանգի իրավունքը չի անցնում նրա ժառանգներին: Օրենքի վերլուծության հիման վրա, մեր կարծիքով, մասն բացառությունն արդարացված է: Սակայն, բացի օրենսդրական կարգավորումից, հարկ ենք համարում նաև անդրադառնալ տեսական գրականությանը: Ուսումնասիրելով բազմաթիվ հեղինակների¹⁰ տեսակետներ, ինչպես նաև առկա օրենսդրության նորմերը՝ ցանկանում ենք նշել, որ, մեր կարծիքով, ժառանգության տրանսմիսիայի կիրառումը անհնար է, երբ՝

ժառանգատուն կտակի մեջ նշել է ենթաժառանգ /քաղ. օր. հոդվ. 1198-րդ/:

Մահացած ժառանգը հանդիսանում է պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող ժառանգ / քաղ. օր. հոդվ. 1194-րդ/:

Ըստ օրենքի ժառանգ՝ այն անաշխատունակ անձի մահվանից հետո, որը մինչև ժառանգատուի մահը առնվազն մեկ տարի գտնվել է ժառանգատուի խնամքի ներքո,

Ծնողական իրավունքներից զրկված ծնողներին չի փոխանցվում տրանսմիսիայի կարգով ժառանգության ընդունման իրավունքը այն զավակների գույքի հանդեպ, որոնց նկատմամբ վերջիններս զրկվել են ծնողական իրավունքներից

Օրենսգրքի 1198-րդ հոդվածը սահմանում է, որ կտակարարը կարող է կտակում նշել այլ ժառանգի /ենթաժառանգի/ այն դեպքի համար, եթե նրա նշանակած ժառանգը մահանա մինչև ժառանգությունը բացվելը, հրաժարվի ժառանգությունից, որպես անարժան ժառանգ մեկուսացվի ժառանգությունից կամ չկատարի կտակարարի օրինաչափ պայմանները: Ինչպես տեսնում ենք, հոդվածում նշված չէ այն

դեպքը, երբ ժառանգը մահանում է ժառանգության բացվելուց հետո՝ չհասցնելով այն ընդունել, մինչդեռ ուսումնասիրելով ՌԴ օրենսդրությունը՝ նկատում ենք, որ մասն դրույթ կա /ՌԴ քաղ.օր. հոդվ. 1193-րդ/, որը ավելի ճիշտ է հետևյալ հիմնավորմամբ. ժառանգման իրավունքում գործում է կտակի ազատության սկզբունքը, որի համաձայն՝ քաղաքացին իրավունք ունի իր հայեցողությամբ ցանկացած գույք կտակել ցանկացած անձի, ցանկացած ձևով որոշել ժառանգությունում ժառանգների բաժինները, զրկել ժառանգությունից ըստ օրենքի ժառանգներին, կտակում ներառել ժառանգության մասին օրենսգրքի կանոններով նախատեսված այլ կարգադրություններ, վերացնել, փոփոխել կամ լրացնել կազմված կտակը: Նման դրույթից հետևում է, որ անձը կտակը կազմում է իր գույքի ճակատագիրը որոշելու, իր գույքը իր ցանկացած անձին հանձնելու համար, ուստի այն դեպքում, երբ անձը կտակում նշում է ժառանգ և ենթաժառանգ, նշանակում է վերջինս ցանկանում է, որ իր ունեցվածքը անցնի նրանցից որևէ մեկին և ոչ մեկ ուրիշին. հակառակ դեպքում կտակ չէր կազմի¹¹: Ուստի ժառանգին ենթաժառանգ նշանակված լինելու դեպքում այդ ժառանգի մահվան պարագայում տրանսմիսիայի կիրառումը չէր բխի ժառանգատուի կամքից:

Հաշվի առնելով այս ամենը՝ առաջարկում ենք 1198-րդ հոդվածը վերածակերպել հետևյալ կերպ. «Կտակարարը կարող է կտակում նշել այլ ժառանգի (ենթաժառանգի) այն դեպքի համար, եթե նրա նշանակած ժառանգը մահանա մինչև ժառանգությունը բացվելը կամ մահանա ժառանգատուի հետ միաժամանակ կամ ժառանգության բացվելուց հետո՝ չհասցնելով ժառանգությունն ընդունել, կամ ժառանգությունը չընդունի այլ պատճառներով, հրաժարվի ժառանգությունից, որպես անարժան ժառանգ մեկուսացվի ժառանգությունից կամ չկատարի կտակարարի օրինաչափ պայմանները»:

Որպես պարտադիր բաժնի ժառանգության մասն ընդունելու ժառանգի իրավունքը տրանսմիսիայի կարգով չի անցնում իր

ժառանգներին այն պարզ պատճառով, որ պարտադիր բաժնի իրավունքը ինքն իրենով սահմանափակում է մյուս ժառանգների իրավունքները, ինչպես նաև՝ կտակի ազատության սկզբունքը, ուստի տրանսմիսիայի կարգով պարտադիր բաժնի իրավունքի փոխանցումը ճիշտ չէր լինի: Պետք է հաշվի առնել նաև այն, որ անձը, ով ունի ժառանգությունից պարտադիր բաժնի ստանալու իրավունք միայն իր անձնական որոշակի հատկանիշների (անչափահաս, հաշմանդամ կամ անգործունակ ճանաչված, 60 տարեկան դարձած) հիման վրա է ձեռք բերում այդ իրավունքը, ուստի դրա փոխանցումը իր ժառանգներին անհիմն կլիներ:

Այդուհանդերձ, բացի վերը նշվածից՝ մեր օրենսդրությունը մի քանի թերություններ էլ ունի: Օրենսդիրը չի բացառում ժառանգական տրանսմիսիայի կիրառումը անաշխատունակ անձանց մահվան դեպքում, ովքեր մինչև ժառանգատուի մահն առնվազն մեկ տարի գտնվել են նրա խնամքի ներքո և համարվում են ըստ օրենքի ժառանգ (հոդվ.1220): Վերջիններս, ինչպես պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող անձիք ժառանգում են զուտ այն պատճառով, որ անկարող են առանց ժառանգի խնամքի, նրա միջոցների գոյատևել: Նման անձինք ժառանգում են, որպեսզի կարողանան գոյատևել: Իսկ այն դեպքում, երբ նրանք մահանում են ժառանգության բացվելուց հետո՝ չհասցնելով այն ընդունել, տրանսմիսիայի կիրառումը անիմաստ է, քանի որ ժառանգության նրանց բաժնը այլևս չի ծառայի իր նպատակներին, այսինքն՝ ժառանգատուի խնամքին գտնվող անձի մահից հետո նրան «հետմահու գոյատևման միջոցներ» պետք չեն¹²: Այդ պատճառով օրենսդիրը պետք է բացառի տրանսմիսիայի կիրառումը ըստ օրենքի ժառանգ այն անաշխատունակ անձի մահվանից հետո, որը մինչև ժառանգատուի մահը առնվազն մեկ տարի գտնվել է ժառանգատուի խնամքի ներքո:

Գրականության մեջ ուշադրություն է գրավում այն հարցը, որ ներկայիս օրենսդրությունը բավարար կառուցակարգեր չի

սահմանում, որպեսզի ծնողական իրավունքներից զրկված անձը ժառանգ չհաղիսանա¹³: Քննարկենք մի իրավիճակ, որից պարզ կլինի, որ այդպիսի անարժան ժառանգները տրանսմիսիայի կիրառման միջոցով կարող են ժառանգել այն անձի ունեցվածքը, ում նկատմամբ նրանք զրկվել են ծնողական իրավունքներից: Քաղաքացի Ա.-ն մահանում է՝ չթողնելով կտակ: Ա.-ն եղել էր ամուրի, չուներ սեփական երեխաներ, մայրը շուտ էր մահացել, հայրը զրկված է եղել ծնողական իրավունքներից: ժառանգման իրավիրվել էին եղբայրները (համահայր, այսինքն՝ ժառանգատուն և ժառանգները հարազատ էին ժառանգատուի նկատմամբ ծնողական իրավունքներից զրկված հոր միջոցով): Ենթադրենք՝ ժառանգման իրավիրված եղբայրներից մեկը մահանում է ժառանգության բացումից հետո՝ չհասցնելով այն ընդունել և ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը անցնում է նրա ըստ օրենքի առաջին հերթի ժառանգներին տրանսմիսիայի միջոցով, քանի որ կտակ չկար: Առաջին հերթի ժառանգ է նաև հայրը, որը ժառանգի նկատմամբ զրկված չէր ծնողական իրավունքներից, մինչդեռ ժառանգատուի (Ա.-ի) նկատմամբ զրկված էր: Ստացվում է, որ ժառանգատուի նկատմամբ ծնողական իրավունքներից զրկված հայրը դարձավ Ա.-ի ժառանգը: Այդ պատճառով առաջարկում ենք քաղաքացիական օրենսգրքի 1229-րդ հոդվածում ավելացնել հետևյալը. «Ծնողական իրավունքներից զրկված ծնողներին չի փոխանցվում տրանսմիսիայի կարգով ժառանգության ընդունման իրավունքը այն զավակների գույքի նկատմամբ, որոնց նկատմամբ վերջիններս զրկվել են ծնողական իրավունքներից»: Սակայն կա նաև այլ կարծիք. օրինակ՝ Կուզնեցովան¹⁴ գտնում է, որ պետք չէ ոչինչ փոխել, քանի որ ծնողը ժառանգում է ոչ թե նրանից, ում համար անարժան հայր է, այլ նրանից, ում համար արժանի ծնող էր:

Վերը նշված բացառությունները, մեր կարծիքով, պետք է տեղ գտնեին 1229-րդ հոդվածում, որպեսզի օրենսդրությունն ավելի հստակ լիներ, իսկ պրակտիկայում էլ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

տարակերպ մեկնաբանություններ չտրվեին նման հարցերին:

Այսպիսով, ինչպես ցույց տվեց կատարված վերլուծությունը, ժառանգության տրանսմիսիային վերաբերող մի շարք խնդիրներ են առկա հայրենական օրենսդրության մեջ: Այդ պատճառով ցանկանում ենք առաջարկել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1229-րդ հոդվածը վերաձևակերպել հետևյալ կերպ՝

«1. Եթե ըստ կտակի կամ ըստ օրենքի ժառանգության իրավիրված ժառանգը մահանում է ժառանգության բացումից հետո՝ չհասցնելով այն ընդունել, ապա նրան հասանելիք ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն անցնում է նրա ժառանգներին: Տրանսմիսիայի կարգով ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը չի մտնում այն ժառանգության կազմի մեջ, որը բացվել է մահացած ժառանգի մահից հետո:

2. Մահացած ժառանգի ժառանգությունն ընդունելու իրավունքը նրա ժառանգները կարող են իրականացնել ընդհանուր հիմունքներով: ժառանգության տրանսմի-

սիայի դեպքում մահացած ժառանգին հասանելիք ժառանգությունն ընդունելու իրավունքն ամձը կարող է իրականացնել 1227-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված վեցամսյա ժամկետի մնացած մասի, իսկ եթե այն երեք ամսից պակաս է, ապա երեք ամսվա ընթացքում: Եթե ավարտվել է ժառանգությունն ընդունելու ժամկետը, դատարանը կարող է այն ընդունված համարել մահացած ժառանգի ժառանգների կողմից, եթե հարգելի համարի ժամկետը բաց թողնելու պատճառները:

3. Տրանսմիսիայի կիրառում չի թուլատրվում. ա) եթե ժառանգատուն կտակի մեջ նշել է ենթաժառանգ, բ) մահացած ժառանգը հանդիսանում էր պարտադիր բաժնի իրավունք ունեցող ժառանգ գ) ըստ օրենքի ժառանգ այն անաշխատունակ անձանց մահվանից հետո, որը մինչև ժառանգատուի մահը առնվազն մեկ տարի գտնվել է ժառանգատուի խնամքի ներքո, դ) ծնողական իրավունքներից զրկված ծնողներին չի փոխանցվում տրանսմիսիայի կարգով ժառանգության ընդունման իրավունքը այն զավակների գույքի նկատմամբ, որոնց նկատմամբ վերջիններս զրկվել են ծնողական իրավունքներից:

¹ Տե՛ս **Հ. Հարությունյան**, «ժառանգումն ըստ կտակի», ԵՊՀ իրատ., եր. 2009, էջ 133:

² Տե՛ս Комментарий к ГК РФ, под ред. проф. А. П. Сергеева, часть 3, М., изд. Проспект, 2002, էջ 74:

³ ՀՀ ՊՏ N 17 (50), 10.08.98:

⁴ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության Քաղաքացիական իրավունք (երրորդ մաս), (2-րդ հրատ.): եր., ԵՊՀ իրատ., 2011, էջ 387:

⁵ Տե՛ս **Малкин О. Ю.**, Уважительность причинах пропуска срока для принятии наследства как условие его восстановления в судебном порядке /Международные юридические чтения: материалы научно-практической конференции/

⁶ Տե՛ս **Гражданский кодекс РФ (принят ГД ФС РФ 21.10.1994):**

⁷ Տե՛ս **Гражданский кодекс РФ** последняя редакция, 09.04.2012, <http://www.gzkodeks.ru>:

⁸ Տե՛ս Гражданское право, Том 3, под. ред., **Толстой Ю. К., Сергеев А. П.**, М., Статут, 1999, էջ 583:

⁹ Տե՛ս Комментарий к ГК РФ, под ред. проф. А. П. Сергеева, часть 3, М., изд. Проспект, 2002, էջ 75:

¹⁰ Տե՛ս Гражданское право: учеб. в 3 т., Т3 / Е.Н. Абрамова, Н.Х. Аверченко, Ю. В. Байгушева и др./ под. ред. А. П. Сергееба, М., 2009, էջ 750-751:

¹¹ Տե՛ս Комментарий к ГК РФ, часть 3 /постатейный/, /И.В. Елисеев и др./ под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого, М., изд-во проспект, 2005, էջ 118:

¹² Տե՛ս **Шилохвост О.Ю.**, Наследование по закону в российском гражданском праве, М., Норма, 2006, էջ 20:

¹³ Տե՛ս **Малкин О. Ю.** Правовой режим наследственной трансмиссии /международные юридические чтения: материалы научно-практической конференции/, Омский институт, 2008, էջ 37:

¹⁴ Տե՛ս **Кузнецова Э. А.**, Наследственная трансмиссия в российском гражданском праве, Юрист, 2008, էջ 24:

LEGAL SETTLEMENT OF TRANSMISSION OF INHERITANCE ACCORDING TO LEGISLATION OF THE RA

Anahit ANTONYAN

YSU, Faculty of Law, magistrate cours

The legal settlement of transmission of inheritance has both practical and theoretical significance. A few analyses were implemented which allowed to conduct a thorough research of both institutes and understand it. The result of investigations pointed out the nuances of the settlements of transmission of inheritance as well as highlighted its shortcomings after which an attempt was made in order to give complete solutions. Specifically the update settlement of inheritance according to RA

legislation, was assessed as well as the poor points of legislation were put on the agenda. The terms of acceptance of inheritance by transmission were emphasized. The cases when the implementation of transmission was not allowed were distinguished. The differences and the similarities of transmission and of the inheritance with the right of representation were taken into account as well as some imperfections of legislation were revealed and corresponding suggestions were made. So analyzing this institute and revealing the modern problems concerning it suggestions were made which are inclined to complete the legislation and be important both for students and workers.